

**ΕΚΠΑ
ΤΜΗΜΑ ΝΟΜΙΚΗΣ**

Μάθημα: «Εφαρμογές Δημοσίου Δικαίου»

ΘΕΜΑ: ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ : Ανδρέας Δημητρόπουλος

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ :

ΦΟΙΤΗΤΗΣ : Νικήτας Ιωαν. Καλογιαννάκης

Α.Μ. : 1340200200841

ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟ ΕΤΟΣ 2007-2008

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

1. ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ – ΟΡΙΣΜΟΣ	Σελ.	2
2. ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ-ΟΡΙΣΜΟΣ-ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ	»	3
3. ΒΑΣΙΚΟΙ ΑΞΟΝΕΣ-ΘΕΣΕΙΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΤΗΣ ΣΥΓΚΡΟΥΣΗΣ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ	»	4
4. ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΥΠΙΚΗ ΙΣΧΥΣ	»	5
5. ΔΗΜΟΣΙΟ-ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΜΦΕΡΟΝ ΚΑΙ ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ	»	6
6. ΣΤΑΘΜΙΣΗ ΑΓΑΘΩΝ – ΓΕΝΙΚΑ	»	8
7. Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΣΤΑΘΜΙΣΗΣ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΩΝ ΚΑΙ Η ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ	»	10
8. Η ΤΡΙΤΕΝΕΡΓΕΙΑ ΤΩΝ ΘΕΜΕΛΙΩΔΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ	»	12
9. ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΣΥΓΚΡΟΥΣΗΣ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ	»	13
10. ΘΕΣΜΙΚΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ	»	15
11. ΒΑΣΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΕΠΙΛΟΓΟΣ	»	18
12. ΒΑΣΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	»	19

ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ – ΟΡΙΣΜΟΣ

«Συνταγματικά δικαιώματα είναι τα παρεχόμενα στα άτομα και ως μέλη του κοινωνικού συνόλου θεμελιώδη πολιτικά, κοινωνικά και οικονομικά δικαιώματα, τα οποία αποτελούν τις κατά την αντίληψη του συντακτικού νομοθέτη βασικές εξειδικεύσεις της ανθρώπινης αξίας και των οποίων το αμυντικό περιεχόμενο στρέφεται κατά της κρατικής και κάθε άλλης μορφής εξουσίας, το προστατευτικό περιεχόμενο στρέφεται μόνο προς το κράτος, το κράτος αξιώνοντας την παροχή βοήθειας για την απόκρουση κάθε απειλής, το δε εξασφαλιστικό εφόσον αναγνωρίζεται, στρέφεται επίσης προς το κράτος, αξιώνοντας την παροχή των απαραίτητων μέσων για την άσκηση του δικαιώματος».¹

Επομένως συνταγματικό δικαίωμα είναι η εξουσία που απονέμεται από το δίκαιο στα πρόσωπα για την ικανοποίηση θεμελιωδών – βασικών συμφερόντων τους και που τυγχάνει συνταγματικής αναγνώρισης. Τα δικαιώματα αυτά που κατοχυρώνονται σε συνταγματικό επίπεδο δεν μπορούν να καταργηθούν ή να τροποποιηθούν με την συνήθη διαδικασία.

Αντικείμενο προστασίας τους είναι διάφορες εκφάνσεις και πλευρές της ανθρώπινης αξίας και γι' αυτό και χαρακτηρίζονται ως βασικά ή θεμελιώδη.

¹ Συνταγματικά δικαιώματα, Ανδρέας Δημητρόπουλος, Τόμος Γ', Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσ/κη, 2005, σελ. 101.

ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ-ΟΡΙΣΜΟΣ-ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ

ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Λέγοντας σύγκρουση δικαιωμάτων εννοούμε την: «ανάγκη αμοιβαίας οριοθέτησης ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων ως προς την ύλη των βιοτικών σχέσεων που ρυθμίζουν καθώς και την ένταξή τους στο συνολικό πλαίσιο της συνταγματικής τάξης ώστε να διασφαλίζεται η συνταγματική και η τελλολογική ενότητα του Συντάγματος».²

Συγκεκριμένα νομική έννοια της σύγκρουσης δικαιωμάτων εννοούμε την ταυτόχρονη αναγνώριση και νόμιμη άσκηση των δικαιωμάτων περισσότερων φορέων κατά τέτοιο τρόπο ώστε η νόμιμη άσκηση του ενός να περιορίζει την επίσης νόμιμη άσκηση του άλλου.

Ενώ πραγματική σύγκρουση δικαιωμάτων είναι η αποδοκιμαζόμενη από το δίκαιο παραβίαση του δικαιώματος του άλλου. Το ζήτημα που γεννάται είναι αν αναγνωρίζεται στη σύγχρονη έννομη τάξη σύγκρουση δικαιωμάτων με τη νομική έννοια, ενώ αν αντίθετα δεν αναγνωρίζεται, τότε ο όρος «σύγκρουση δικαιωμάτων» δεν μπορεί να έχει άλλη έννοια από εκείνη της πραγματικής σύγκρουσης, δηλαδή της προσβολής των δικαιωμάτων των άλλων, χωρίς την αναγνώριση από το δίκαιο ανάλογης εξουσίας.

² Ατομικά και Κοινωνικά δικαιώματα, Κ. Χ. Χρυσόγονου, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2002, σελ. 102.

ΒΑΣΙΚΟΙ ΑΞΟΝΕΣ – ΘΕΣΕΙΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΤΗΣ ΣΥΓΚΡΟΥΣΗΣ

ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

Η ανάλυση του υπό διερεύνηση θέματος θα γίνει με βάση τους παρακάτω άξονες – θέσεις.

1. Όλα τα συνταγματικά δικαιώματα έχουν την ίδια τυπική ισχύ, δεν υπάρχουν υποδεέστερα ούτε υπερέχοντα από νομική άποψη και έτσι οποιαδήποτε σύγκρουση μεταξύ τους να μην μπορεί να επιλυθεί με ιεραρχήσεις τάξης και ισχύος.
2. Η αόριστη επίκληση τόσο του γενικού όσο και του δημόσιου συμφέροντος δεν είναι θεμιτή για την επίλυση της σύγκρουσης δικαιωμάτων.
3. Η αφηρημένη στάθμιση δικαιωμάτων ανεξάρτητα και πέρα από την συνταγματική τους αλληλουχία δεν είναι θεμιτή.
4. Λύσεις στο πρόβλημα της σύγκρουσης των συνταγματικών δικαιωμάτων θα μπορούσαν να δοθούν μόνον από τις θεμελιωμένες και καθοριζόμενες στο Σύνταγμα Αρχές και κυρίως η Αρχή της αναλογικότητας καθώς και η πρακτική εναρμόνιση των δικαιωμάτων σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση και όχι απλά η αφηρημένη στάθμισή τους.

ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΥΠΙΚΗ ΙΣΧΥΣ

Τα συνταγματικά κατοχυρωμένα ατομικά δικαιώματα έχουν την ίδια τυπική ισχύ, δηλαδή δεν υπάρχουν «υπερέχοντα» και «υποδεέστερα» από νομικής απόψεως και επομένως η τυχόν σύγκρουση δεν μπορεί να λυθεί σε ιεραρχική κλίμακα ισχύος: «Εφόσον ο συντακτικός νομοθέτης δεν προέβη σε ιεράρχηση των συνταγματικών δικαιωμάτων δεν επιτρέπεται να τον υποκαταστήσει ο δικαστής».³

Επίσης ούτε είναι θεμιτή η αφηρημένη στάθμιση των ατομικών δικαιωμάτων ανεξάρτητα και πέρα από τη συνταγματική αλληλουχία τους. Η λύση πρέπει να αναζητηθεί πάντοτε στο Σύνταγμα και στις θεμελιωμένες αρχές, προπάντων στην αρχή της αναλογικότητας.

Ο καθορισμός της προτεραιότητας μεταξύ των συγκρουόμενων δικαιωμάτων είναι ζήτημα πραγματικό και πρέπει να γίνεται ανάλογα με τη σημασία που έχουν τα δικαιώματα αυτά στη συγκεκριμένη περίπτωση. Το αρμόδιο κρατικό όργανο πρέπει να προσπαθήσει να άρει τη συγκεκριμένη σύγκρουση θεμελιωδών δικαιωμάτων κατά τέτοιο τρόπο ώστε να πετύχει την μεγαλύτερη δυνατή άσκηση όλων των συγκρουόμενων δικαιωμάτων.

³ Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, Χρυσόγονος Κώστας, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2002, σελ. 103.

ΔΗΜΟΣΙΟ – ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΜΦΕΡΟΝ ΚΑΙ ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ

ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

Στη νομολογία των ελληνικών δικαστηρίων συχνά απαντάται η διατύπωση: Οι συγκρούσεις που αναφύονται και οι περιορισμοί των ατομικών δικαιωμάτων οφείλουν εκτός των άλλων να δικαιολογούνται εξ' αποχρώντων λόγων γενικότερου ή δημοσίου συμφέροντος.

Το «γενικό συμφέρον» αναφέρεται σε πολλές διατάξεις του Συντάγματος. Συγκεκριμένα ως περιορισμός του ατομικού δικαιώματος της ιδιοκτησίας, αρθρ. 17 § 1Σ και στο άρθρο 106 § 1 εδ. α, ως προβλεπόμενη ratio της παρέμβασης του κράτους στην εθνική οικονομία.

Το «Εθνικό συμφέρον» αναφέρεται στα άρθρα 4 § 3 εδ. β και 285 § 2 εδ. α και § 3 του Συντάγματος.

«Όλες οι παραπάνω συνταγματικές διατάξεις σε καμία περίπτωση δεν καθιερώνουν το γενικό ή το Εθνικό συμφέρον ως γενική αρχή στην οποία καθυποτάσσονται τα ατομικά δικαιώματα».⁴

Συχνά από δικτατορικά και απολυταρχικά καθεστώτα στο όνομα του γενικότερου ή και του Εθνικού συμφέροντος γίνεται καταστρατήγηση των ατομικών δικαιωμάτων που καταντούν απλά μέσα και εργαλεία, αλλά ακόμη και σε δημοκρατικά καθεστώτα συχνά λόγω του γενικού ή του Εθνικού συμφέροντος υποβαθμίζεται η δημοκρατική τάξη από την κρατική σκοπιμότητα.

Ένα άλλο σοβαρό ζήτημα που γεννάται είναι η ίδια η νομιμοποίηση του δικαστή που συχνά εκλαμβάνει το γενικό συμφέρον ως «περιορισμό των περιορισμών».

Η ίδια η έννοια του συμφέροντος παραπέμπει σε εκτιμήσεις σκοπιμότητας για τις οποίες αρμόδιος δεν είναι ο πολιτικά ανεύθυνος δικαστής αλλά η πολιτικά υπεύθυνη Κυβέρνηση και κυρίως η Βουλή.

⁴ Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, Κώστας Χρυσόγονος, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2002, σελ. 95.

Επίσης η ύπαρξη του γενικού ή του εθνικού συμφέροντος δεν είναι πάντα δεδομένη και αυτονόητη ενόψει μάλιστα και των σημερινών ταξικών κοινωνιών και της παγκοσμιοποίησης, όπου κυβερνούν τα διάφορα διαπλεκόμενα και ανταγωνιστικά συμφέροντα και πολυεθνικά κεφάλαια με συνέπεια το γενικό ή και το εθνικό συμφέρον να γίνεται όλο και πιο δυσδιάκριτο και ασαφές στον ακριβή προσδιορισμό του.

ΣΤΑΘΜΙΣΗ ΑΓΑΘΩΝ – ΓΕΝΙΚΑ

Η στάθμιση αγαθών στην περίπτωση σύγκρουσης δύο ή περισσότερων δικαιωμάτων είναι ζήτημα πραγματικό για το ποια ελευθερία θα τύχει προστασίας και ποια ελευθερία θα περιοριστεί. Αυτή η στάθμιση πρέπει να ρυθμίζεται ad hoc δηλαδή σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση.

«Η συγκεκριμένη στάθμιση δύο συγκρουόμενων αγαθών γίνεται τόσο σε επίπεδο αντικειμενικό που αναφέρεται με βάση τις επικρατούσες κοινωνικές συνθήκες όσο και σε επίπεδο υποκειμενικό που προσδιορίζεται από τη βούληση του συγκεκριμένου ατόμου».⁵

Η συγκεκριμένη στάθμιση οφείλει να διασφαλίσει και τα δύο συγκρουόμενα αληθή δικαιώματα με βάση την αρχή της πρακτικής αρμονίας, τη μεγαλύτερη δυνατή προστασία.

Κατά την στάθμιση συμφερόντων ελλοχεύουν διάφοροι κίνδυνοι. Συγκεκριμένα η στάθμιση συμφερόντων κινδυνεύει από τυχόν υποκειμενική κρίση κάποιων διοικητικών οργάνων αλλά ακόμη και δικαστών.

Ο Μάνεσης γι' αυτόν τον κίνδυνο παρατηρεί τα εξής: «Η διακριτική ευχέρεια που έχει σ' αυτές τις περιπτώσεις το αρμόδιο πολιτειακό όργανο πρέπει να ασκείται με κριτήρια αντικειμενικά και όχι με υποκειμενικές εκτιμήσεις ιδεολογικής ή πολιτικής υφής».⁶

Όμως η δυνατότητα και τα περιθώρια αντικειμενικής κρίσης στενεύουν όταν το διοικητικό όργανο ή ο δικαστής έρχονται στο πλαίσιο του λειτουργήματός τους να κάνουν αξιολογικές επιλογές συγκρίνοντας ποιο-α από τα υπό κρίση συγκρουόμενα ατομικά δικαιώματα είναι εκείνο-α που στη συγκεκριμένη περίπτωση πρέπει να τύχει μεγαλύτερης προστασίας.

Αυτή η ίδια η κρίση έχει εκ της φύσης της συχνά ιδεολογικό ή και πολιτικό περιεχόμενο και αναδεικνύει συγκεκριμένες ιδεολογικές και πολιτικές εκτιμήσεις.

⁵ Συνταγματικό Δίκαιο, τόμος Γ' - Θεμελιώδη Δικαιώματα, Δημ. Τσάτσος, σελ. 287, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1988.

⁶ Συνταγματικό Δίκαιο, τόμος Γ' - Θεμελιώδη Δικαιώματα, Δημ. Τσάτσος, σελ. 295, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1988.

Αυτό που θα 'πρεπε, «να αξιώνει κανείς από ένα πολιτειακό όργανο είναι η όχι συχνή και ανέφικτη ίσως και ανύπαρκτη λόγω της ιδεολογικοπολιτικής συγκρότησης των οργάνων 'αντικειμενικότητα' αλλά 'η αμεροληψία τους', με την οποία επιχειρείται ο αποχωρισμός της αξιολογικής κρίσης από ενδεχόμενους δεσμούς με πρόσωπα ή συμφέροντα της συγκεκριμένης σύγκρουσης».⁷

Επίσης ένας άλλος κίνδυνος που ελλοχεύει από την επιχειρούμενη στάθμιση δικαιωμάτων είναι εκείνος που προκύπτει από τη νομική μέθοδο ερμηνείας του Συντάγματος που συχνά έχει ως αποτέλεσμα την όχι ηθελημένα αναβίωση της θεωρίας της πολιτικής ουδετερότητας. Θεωρία με ιστορικά αποδεδειγμένη αντιδημοκρατική λειτουργία κατάλοιπο μοναρχικών καθεστώτων.

Τέλος η αντιδιαστολή μεταξύ νομικής και πολιτικής ερμηνείας αποδίδει πρόθυμα το χαρακτηρισμό ή μάλλον τη μορφή της πολιτικής ερμηνείας σε κάθε περίπτωση σύγκρουσης διαφορετικών ερμηνευτικών προτάσεων.

⁷ Συνταγματικό Δίκαιο, Τόμος Γ', Θεμελιώδη Δικαιώματα, Δημ. Τσάτσος, σελ. 298, Εκδ. Σάκκουλα 1988 (Αθήνα-Θεσ/κη).

Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΣΤΑΘΜΙΣΗΣ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΩΝ ΚΑΙ Η **ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ**

«Σύγκρουση θεμελιωδών δικαιωμάτων διαφόρων φορέων (Grundrechts kolision) συντρέχει, όταν η άσκηση ενός θεμελιώδους δικαιώματος ενός προσώπου αποκλείει αναγκαίως εν όλω ή εν μέρει τη σύγχρονη άσκηση του ίδιου ή άλλου θεμελιώδους δικαιώματος άλλου ή άλλων προσώπων».⁸

Δηλαδή υπό νομική έννοια σύγκρουση είναι η ταυτόχρονη αναγνώριση και νόμιμη άσκηση δικαιωμάτων περισσότερων φορέων κατά τέτοιο τρόπο ώστε η νόμιμη άσκηση ενός δικαιώματος ενός προσώπου να περιορίζει την επίσης νόμιμη άσκηση ενός άλλου δικαιώματος ενός τρίτου προσώπου με κύριο χαρακτηριστικό να έχουμε σύγκρουση νόμιμη ασκουμένων δικαιωμάτων από όλους.

Από την άλλη πλευρά βρίσκεται μία πραγματική σύγκρουση δικαιωμάτων η οποία και αποδοκιμάζεται από το δίκαιο καθώς το δίκαιο αποδοκιμάζει την παραβίαση του δικαιώματος του άλλου και στην προκειμένη περίπτωση έχουμε ταυτόχρονη παραβίαση εκατέρωθεν δικαιωμάτων.

Προκειμένου να λυθεί το πρόβλημα της σύγκρουσης, το ομοσπονδιακό Γερμανικό Δικαστήριο (ΓΟΣΔ) ανέπτυξε τη θεωρία της στάθμισης συμφερόντων που συνδέεται στενά με την ιδεαλιστικού χαρακτήρα αντίληψη της Γερμανικής έννομης τάξης.

Αυτή η άποψη ξεκινά από την εσφαλμένη βάση της νόμιμης άσκησης των δικαιωμάτων και από τα δύο μέρη και αντιμετωπίζει το όλο θέμα περιπτώσιολογικά.

Έτσι η στάθμιση συμφερόντων εντάσσεται στην αρχή της αναλογικότητας υπό στενή έννοια.

⁸ Σελ. 23 Αθ. Ράϊκου, Συνταγμ. Δ/τα, Θεμελιώδη Δικαιώματα, Εκδ. Σάκκουλα 2002.

«Στο πλαίσιο δε της νομολογίας του ΓΟΣΔ αναπτύχθηκε η θεωρία της στάθμισης των συμφερόντων που συνδέεται στενά με την επικρατούσα στη Γερμανία αντίληψη για το αξιολογικό σύστημα και την αξιολογική φύση της Γερμανικής έννομης τάξης».⁹

Η θεωρία της στάθμισης των συμφερόντων έχει ως αφετηρία και βασική Αρχή τη νόμιμη άσκηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων και από τα δύο μέρη της διαφοράς. Αντιμετωπίζει δε το θέμα κατά περίπτωση προβαίνοντας σε στάθμιση συμφερόντων *ad hoc*.

Έτσι με βάση το αξιολογικό σύστημα της Γερμανικής έννομης Τάξης σε περίπτωση σύγκρουσης δικαιωμάτων «οι ανώτερες αξίες υπερτερούν και οι κατώτερες υποχωρούν».

Η εν λόγω θεωρία και μέθοδος έχει υποστεί μεγάλη κριτική καθώς εύκολα και αβίαστα οποιοδήποτε αγαθό θα μπορούσε να εμφανιστεί ως «υψηλής και ευγενούς αξίας» και κάποιο άλλο ως κατώτερης.

Η στάθμιση συμφερόντων εντοπίζει μεν τις αντιθέσεις, χωρίς όμως να ενδιαφέρεται προς το όλον, κατευθύνεται με προτίμηση υπέρ της μιας ή της άλλης πλευράς αλλά αυτή η προτίμηση δεν είναι δυνατόν να τύχει απαλλαγής υποκειμενικών κρίσεων.

⁹ Βλ. Ανδρ. Δημητρόπουλος, Συνταγματικά Δικαιώματα, Γενικό Μέρος, σελ. 247.

Η ΤΡΙΤΕΝΕΡΓΕΙΑ ΤΩΝ ΘΕΜΕΛΙΩΔΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

«Η ελεύθερη εκδήλωση έκφραση και άσκηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων συχνά περιορίζεται ή και εμποδίζεται τόσο από φορείς δημόσιας, αλλά και ιδιωτικής εξουσίας, π.χ. εργοδότες, συνδικάτα κ.λπ.»¹⁰

Με τον όρο τριτενέργεια νοείται η εφαρμογή και η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων και έναντι των ιδιωτών.

Σύμφωνα με τις νέες διατάξεις του άρθρου 25 § 1 και 2 του Συντάγματος κατά τις οποίες το κράτος δεν «αναγνωρίζει» μόνο αλλά και «εγγυάται» και «προστατεύει» τα δικαιώματα του ανθρώπου, η τριτενέργεια των ατομικών δικαιωμάτων τα προστατεύει στην πράξη όχι μόνο από φορείς δημόσιας εξουσίας, αλλά και ιδιωτικής (οικονομικής ή κοινωνικής).

Όμως μια άμεση εφαρμογή των ατομικών δικαιωμάτων στην πράξη και συγκεκριμένα της αρχής της ισότητας και στις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών (άμεση τριτενέργεια) θα κατέλυε την αυτοτέλεια του ιδιωτικού δικαίου και δη τη συμβατική ελευθερία.

Σύμφωνα με άλλη γνώμη: *«Ενώ κατά την παραδοσιακή συνταγματική θεωρία τα ατομικά δικαιώματα προστατεύονται μόνο έναντι του κράτους όπου και υφίσταται το πρόβλημα της τριτενέργειας καθώς δημιουργείται στο πλαίσιο της παραδοσιακής δυαδιστικής έννομης τάξης με αυστηρή διάκριση δημόσιου και ιδιωτικού δικαίου».*¹¹ Το σύγχρονο κοινωνικό κράτος αντιμετωπίζει μονιστικά και ενιαία την έννομη τάξη και έτσι οφείλει να προστατεύει τα συνταγματικά δικαιώματα από οποιαδήποτε καταπάτησή τους είτε αυτή προέρχεται από κρατική είτε από ιδιωτική παρέμβαση.

Επομένως η τριτενέργεια των ατομικών δικαιωμάτων αν δηλ. αυτά προστατεύονται και έναντι των ιδιωτών παύει να υφίσταται ως πρόβλημα στο σύγχρονο κοινωνικό κράτος καθώς τούτο υποχρεούται να σέβεται και να προστατεύει τα θεμελιώδη δικαιώματα erga omnes.

¹⁰ Βλ. Π. Δ. Δαγτόγλου, Ατομικά Δικαιώματα, εκδ. Σάκκουλα, 2005, σελ. 116.

¹¹ Βλ. Ανδρ. Δημητρόπουλος, Συνταγματικά Δικαιώματα, Γενικό Μέρος, Εκδ. Σάκκουλα 2005, σελ. 87

ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΣΥΓΚΡΟΥΣΗΣ

ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

Κατά τρόπο αντίστοιχο με την τριτενέργεια έτσι ακριβώς και με τη σύγκρουση των δικαιωμάτων αυτή είναι ένα φαινομενικό πρόβλημα που ανακύπτει και υφίσταται μόνο υπό το κράτος και στα πλαίσια της ατομιστικής έννομης τάξης.

Η σύγκρουση δικαιωμάτων δημιουργείται και καλλιεργείται από την ατομιστική έννομη τάξη και παράδοση οι οποίες και θέτουν σαφή όρια στην άσκηση των ατομικών δικαιωμάτων.

Ενώ αντίθετα στην ανθρωπιστική σύγχρονη έννομη τάξη κυριαρχούν η ανθρωπιστική Αρχή και τα θεμελιώδη δικαιώματα που την εξειδικεύουν και έτσι οριοθετείται το δικαίωμα του κάθε φορέα θεμελιώδους δικαιώματος αλλά και των άλλων φορέων.

Όπως προκύπτει από την ανθρωπιστική αρχή στην έννομη τάξη που έχει ως κυρίαρχο στοιχείο τον άνθρωπο, αναγνωρίζεται μόνο η εξουσία του ανθρώπου στο άτομο του (αυτοπροσδιορισμός) όχι όμως και εξουσία του ανθρώπου στο συνάνθρωπό του.

Επίσης η εξουσία πάνω στα πράγματα δεν επιτρέπεται να οδηγεί στην κυριαρχία των άλλων.

Επομένως στην σύγχρονη έννομη τάξη από νομική άποψη δεν υπάρχει «σύγκρουση δικαιώματος» με την έννοια ότι δύο δικαιώματα συγκρούονται ασκούμενα κατά νόμιμο τρόπο. Όμως στην πραγματικότητα ο ένας ή και οι δύο φορείς θα έχουν θίξει ο ένας τα δικαιώματα του άλλου. Το δίκαιο δεν είναι δυνατόν να επιτρέψει και ταυτόχρονα να απαγορεύει την ίδια συμπεριφορά.

Σύγκρουση δικαιωμάτων σημαίνει ότι κάποιος από τους φορείς «υπερέβη» τα όρια της άσκησης των δικαιωμάτων του ή με άλλη έννοια «υπερέβη» τις υποχρεώσεις που του επιβάλλει το δίκαιο, δηλ. ενήργησε χωρίς δικαίωμα και η παράβαση των υποχρεώσεων οδηγεί στην παραβίαση των δικαιωμάτων του άλλου.

Εν κατακλείδι συμπεραίνεται ότι σύγκρουση δικαιωμάτων δεν υπάρχει. Η εμφανιζόμενη ως σύγκρουση προέρχεται από τον ατομικισμό και έλλειψη σεβασμού των δικαιωμάτων των άλλων.

ΘΕΣΜΙΚΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

Η θεσμική εφαρμογή είναι μια νομική μέθοδος που αντιμετωπίζει τη σύγκρουση των δικαιωμάτων. Συγκεκριμένα διακρίνουμε δύο επί μέρους μορφές σύγκρουσης – αντιπαράθεσης.

1.- Η υποκειμενική σύγκρουση: Σύμφωνα μ' αυτή τη μορφή σύγκρουσης έχουμε αντιπαράθεση ενός ατόμου προς ένα άλλο άτομο ή καλύτερα ενός δικαιώματος του ενός προς το δικαίωμα του άλλου που είναι μια βαθιά ριζωμένη κλασική αντίληψη περί της σύγκρουσης δικαιωμάτων.

2.- Θεσμική μορφή σύγκρουσης: Σ' αυτήν τη σύγκρουση υπάρχουν στοιχεία και υποκειμενικά και αντικειμενικά. Για να την κατανοήσουμε πρέπει να εντοπίσουμε κατ' αρχήν το θεσμικό περιβάλλον-πλαίσιο όπου το δικαίωμα εντάσσεται και η εκδήλωση του οδηγεί αναγκαία στην θεσμική αντιπαράθεση. *«Η ζωή του ανθρώπου δεν εξαντλείται στο πλαίσιο της γενικής κοινωνικής ή κυριαρχικής σχέσης κράτους πολιτών. Μεγάλο μέρος εκτυλίσσεται σε μερικότερα επίπεδα, δηλαδή σε μερικότερα πλέγματα σχέσεων με θεσμούς».*¹²

Τόσο το δικαίωμα όσο και ένας θεσμός π.χ. ο γάμος, ο στρατός, έχουν συνταγματική θεμελίωση και μέσω της θεσμικής εφαρμογής το δικαίωμα υφίσταται θεσμική προσαρμογή προσαρμοζόμενο «περιοριζόμενο» στο θεσμό στον οποίο και εφαρμόζεται.

Η μέθοδος της θεσμικής προσαρμογής αναπτύσσεται σε τρεις φάσεις.

1) Στην πρώτη φάση προσπαθούμε να εντοπίσουμε εάν πράγματι υφίσταται περιορισμός του δικαιώματος ή μήπως αυτό δεν είναι περιορισμός αλλά απλή επίδραση ή ψευδοπεριορισμός ή ρύθμιση. Εφόσον δε διαπιστωθεί περιορισμός του δικαιώματος ή προσβολή του γίνεται περαιτέρω ανάλυση και ακριβής προσδιορισμός του.

¹² Ανδρέας Δημητρόπουλος, σελ. 228-229 «Συνταγματικά Δικαιώματα», Εκδ. Σάκκουλα 2005.

2) Εφόσον διακριβωθεί κάποια προσβολή ή περιορισμός κάποιου δικαιώματος, στην συνέχεια σε μια δεύτερη φάση εντοπίζεται και το θεσμικό περιβάλλον.

— Ειδικότερα εάν η προσβολή απευθύνεται σε όλους τους πολίτες ή σε μια συγκεκριμένη ομάδα του πληθυσμού.

— Στην συνέχεια διερευνάται η διάρκεια της προσβολής εάν αυτή είναι μόνιμη ή παροδική.

— Τέλος διερευνάται εάν αφορά όλη την ζωή του ατόμου ή σε συγκεκριμένο τομέα της ύπαρξής του.

Στην περίπτωση που η προσβολή του ατομικού δικαιώματος έχει μόνιμο και διαρκή χαρακτήρα είτε αφορά όλη τη ζωή του ανθρώπου, το Σύνταγμα δεν ανέχεται κανένα περιορισμό και το δικαίωμα ασκείται σε όλη του την έκταση. Αντίθετα αν πρόκειται για παροδική κατάσταση είναι κατ' αρχήν δυνατός ο περιορισμός, ωστόσο πρέπει να ερευνηθεί η νομιμότητα του συγκεκριμένου περιορισμού και έκτασή του.

3) Τελευταίο στάδιο είναι ο έλεγχος της νομιμότητας του περιορισμού και σ' αυτόν τον έλεγχο προχωράμε μόνο στο πλαίσιο της θεσμικής προσαρμογής του δικαιώματος όταν δηλ. έχει ήδη εντοπιστεί το συγκεκριμένο δικαίωμα αλλά και ο θεσμός εντός του οποίου το πρώτο εφαρμοζόμενο, περιορίζεται-προσβάλλεται και τότε πρέπει να ερευνηθεί περαιτέρω και η νομιμότητα του περιορισμού.

Εφόσον για το περιοριζόμενο δικαίωμα υπάρχουν εκ του Συντάγματος ρητές προβλέψεις εξετάζεται εάν ο υπό κρίση περιορισμός εντάσσεται στο εν λόγω ρυθμιστικό πλαίσιο. Εάν ο συγκεκριμένος περιορισμός εμπίπτει και είναι σύμφωνος με τις συνταγματικές προβλέψεις, τότε πρόκειται για θεμιτό περιορισμό, ειδάλως έχομε προσβολή του συνταγματικού δικαιώματος.

Επίσης αν δεν υπάρχει ρητή πρόβλεψη του περιορισμού εξετάζεται το ενδεχόμενο περίπτωσης συνδρομής μη ρητού περιορισμού. Επίσης η συνταγματική διάταξη που προβλέπει ρητά το περιοριζόμενο δικαίωμα συνεξετάζεται με εκείνη που αναγνωρίζει το θεσμό, όταν δε διαπιστωθεί αιτιώδης σύνδεσμος, τότε πρόκειται για προσβολή του θεμελιώδους

δικαιώματος, ενώ σε περίπτωση που διαπιστωθεί περιορισμός κατά το επιβαλλόμενο μέτρο πρόκειται για απλό περιορισμό.

Εν κατακλείδι μέσω της θεσμικής εφαρμογής τα συνταγματικά δικαιώματα υφίστανται θεσμική προσαρμογή, προσαρμοζόμενα στους θεσμούς στους οποίους και εφαρμόζονται, έτσι έχουμε μεγαλύτερη ή μικρότερη «θεσμοποίηση της ελευθερίας» δηλ. θεσμοποίηση και συστολή των θεμελιωδών δικαιωμάτων.

ΒΑΣΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Όπως αναφέρθηκε, η σύγκρουση δικαιωμάτων αποτελούσε και συνεχίζει να αποτελεί ένα θεωρητικό ζήτημα της νομικής επιστήμης και ειδικότερα του συνταγματικού δικαίου που έχει πλήθος πρακτικών συνεπειών.

Η μεταβολή της έννομης τάξης από ατομιστική σε κοινωνική και ανθρωπιστική επέφερε αλλαγές και στο συνταγματικό δίκαιο και ειδικότερα αναφορικά με την προβληματική της σύγκρουσης των δικαιωμάτων που βασικά επηρεαζόταν από την ατομιστική νομική παράδοση.

Προκειμένου να αρθεί η σύγκρουση των δικαιωμάτων χρησιμοποιούνται διάφορες μέθοδοι όλες:

- όλες στάθμισης συμφερόντων
- όλες εφαρμογής όλες αρχής όλες αναλογικότητας
- όλες πρακτικής εναρμόνισης.

Όλες οι παραπάνω μέθοδοι βασίζονται στην αποδοχή όλες ύπαρξης σύγκρουσης από την νομική σκοπιά.

Όλες λαμβάνοντας υπόψη την σύγχρονη έννομη τάξη που είναι ενιαία και διέπεται από ανθρωπιστικές αντιλήψεις είναι προφανές ότι η εικόνα όλες σύγκρουσης είναι πλαστή.

Με την εφαρμογή του κάθε δικαιώματος στο αντικειμενικό του περιβάλλον δηλ. σε θεσμικό επίπεδο μπορούν να αρθούν όλες οι πραγματικές συγκρούσεις που είναι καθημερινό φαινόμενο στη σύγχρονη έννομη τάξη.

ΒΑΣΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1.- Ανδρέας Δημητρόπουλος, «Συνταγματικά Δικαιώματα», Τόμος Γ, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή 2005.
- 2.- Κ. Χ. Χρυσόγονου, «Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα», Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2002.
- 3.- Δημ. Τσάτσος, «Συνταγματικό Δίκαιο – Θεμελιώδη Δικαιώματα», Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή 1988.
- 4.- Αθ. Ράϊκος, «Συνταγματικά Δικαιώματα – Θεμελιώδη Δικαιώματα», Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή 2002.
- 5.- Π. Δ. Δαγτόγλου, «Ατομικά Δικαιώματα», Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2005.